

**UKMERGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS
TARYBA**

SPRENDIMAS

**DĖL UKMERGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS VISUOMENĖS SVEIKATOS
STEBĖSENOS 2013-2015 METŲ PROGRAMOS ATASKAITOS UŽ 2013 METUS**

2014 m. lapkričio 26 d. Nr. 7-287

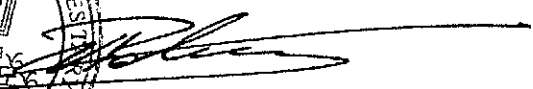
Ukmergė

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos stebėsenos (monitoringo) įstatymo (Žin. 2002, 72-3022) 10 straipsnio 2 dalies 5 punktu, Ukmergės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos 2013-2015 metų programos, patvirtintos Ukmergės rajono savivaldybės tarybos 2013 m. sausio 31 d. sprendimu Nr. 7-26 „Dėl Ukmergės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos 2013-2015 metų programos ir jos priemonių plano patvirtinimo“ 15 punktu, Ukmergės rajono savivaldybės taryba **n u s p r e n d ž i a**:

Patvirtinti Ukmergės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos 2013-2015 metų programos ataskaita už 2013 metus (pridedama).

Savivaldybės meras

 Vydas Paknys

PAVIRTINTA

Ukmergės rajono savivaldybės
statybos 2014 m. lapkričio 26 d.
sprendimu Nr. 7-287

**UKMERGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS
VISUOMENĖS SVEIKATOS BIURAS**

Savivaldybės biudžetinė įstaiga, Deltuvos g. 19, LT-20127 Ukmergė, tel. 8 340 46265, mob. 8 673 84973, el. p. ursvsb@gmail.com
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 302298267

**Ukmergės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos
stebėsenos 2013 metų ataskaita**

Parengė:

Ukmergės rajono savivaldybės
visuomenės sveikatos biuro
visuomenės sveikatos stebėsenos
specialistė Dainora Širvytė

**Ukmergė
2014**

Ivadas

Savivaldybės visuomenės sveikatos stebėseną – savivaldybių lygiu savivaldybių teritorijose vykdoma visuomenės sveikatos stebėseną. Stebėseną siekiama gauti išsamią informaciją apie visuomenės sveikatos būklę savivaldybės teritorijoje bei planuoti ir įgyvendinti vietinės visuomenės sveikatos prevencijos priemones, sveikatos politiką, parodyti įgyvendinamų programų rezultatus. Stebėseną vykdoma remiantis Ukmergės rajono savivaldybės tarybos 2013 m. sausio 31 d. sprendimu Nr. 7-26, kuriuo patvirtinta 2013-2015 metų Ukmergės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos programa ir jos įgyvendinimo planas.

Programos **tikslas** – tęsti Ukmergės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos sistemos veiklą, siekiant gauti išsamią informaciją apie Ukmergės rajono savivaldybės gyventojų sveikatos būklę, ją veikiančius veiksnius ir jų kitimo tendencijas, kurių pagrindu būtų planuojamos ir įgyvendinamos visuomenės sveikatos stiprinimo ir prevencinės priemonės.

Programos uždaviniai:

1. rinkti, analizuoti ir vertinti rodiklius, apibūdinančius Ukmergės rajono gyventojų sveikatos būklę, sveikatos priežiūros sistemos raidą, sveikatai įtakos turinčius gyvensenos bei aplinkos veiksnius;
2. vertinti savivaldybėje vykdomas valstybines visuomenės sveikatinimo programas ir jų poveikį visuomenės sveikatai;
3. teikti valstybės ir savivaldybės institucijoms bei visuomenei informaciją apie savivaldybės gyventojų sveikatos būklę, jos pokyčius ir jų priežastis;
4. užtikrinti tinkamą duomenų apdorojimą ir ataskaitų teikimą Valstybiniam visuomenės sveikatos stebėsenos duomenų fondui;
5. formuoti bendrą Ukmergės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos duomenų sistemą.

Visuomenės sveikatos **stebėsenos objektai** – demografinė situacija, socialinė-ekonominė būklė, sveikatos būklė, aplinkos veiksniai, gyvensena bei minėtų veiksnių sąsajos su sveikata, sveikatos priežiūros ištekliai, sveikatos priežiūros įstaigų veikla, išlaidos sveikatos priežiūrai ir jos finansavimas. Surinkti stebėsenos duomenys saugomi sukurtoje kompiuterinėje duomenų bazėje.

I. BENDROJI DALIS

1. Demografinė ir socialinė ekonominė būklė

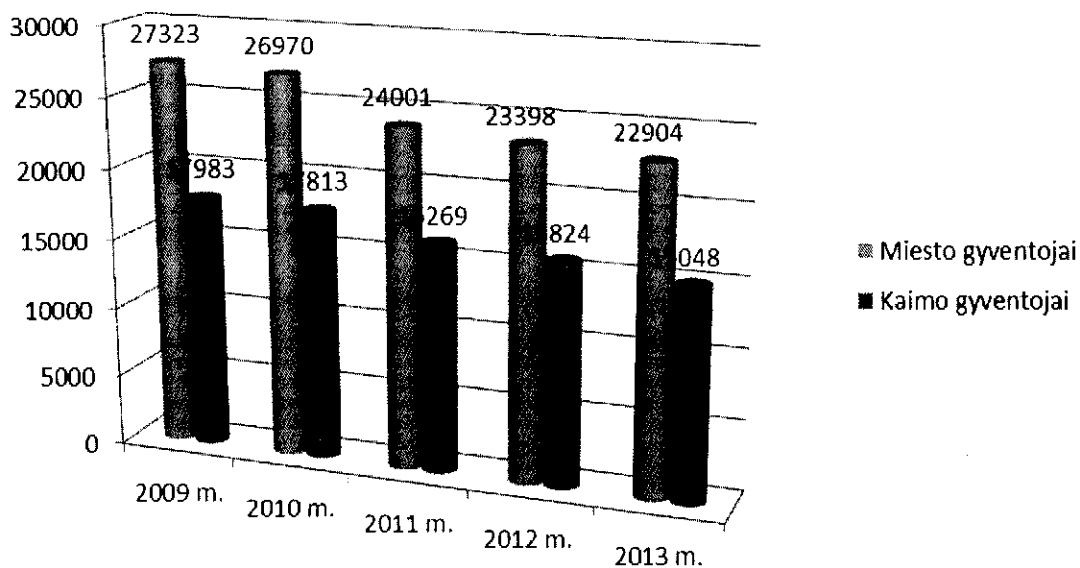
Demografinė situacija Lietuvoje negerėja. Kasmet vis daugiau gyventojų emigruoja, o mažo gimstamumo rodikliai rodo gyventojų mažėjimo tendencijas. Ukmergės rajonas taip pat ne išimtis. Lyginant 2008 metų gyventojų skaičių su 2013 metais, pastebime, kad gyventojų sumažėjo 16,7 proc., t.y. 2013 metais mūsų rajone gyveno 7635 gyventojais mažiau (*1 lentelė*).

1 lentelė. Gyventojų skaičiaus pokytis 2008-2013 m.

	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.
Ukmergės r.	45587	45049	43926	40270	39222	37952
Vilniaus apskr.	848955	850068	850324	811515	805915	806207
Lietuva	3358114	3339441	3329039	3052588	3003641	2957689

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras.

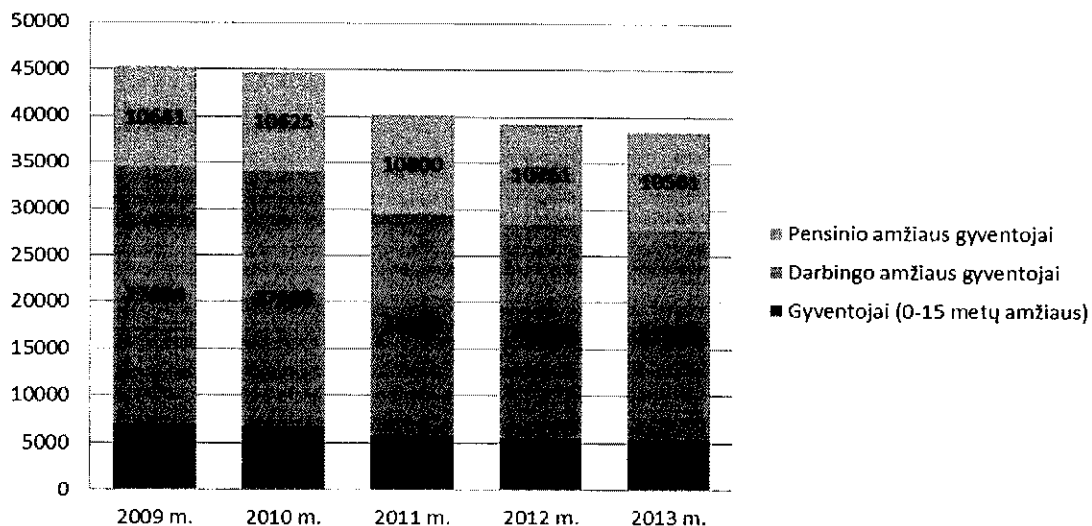
Ukmergės rajone didžioji dalis gyventojų gyvena mieste. 2013 m. mieste gyveno 22904 gyventojai, kaime – 15048 gyventojai. Per praėjusius penkerius metus miesto gyventojų skaičius sumažėjo 16,2 proc., kaimo vietovėse gyvenančių žmonių skaičius sumažėjo 16,3 proc. (*1 pav.*).

1 pav. Ukmergės rajono gyventojų skaičiaus dinamika pagal vietovę 2009-2013 m.

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras.

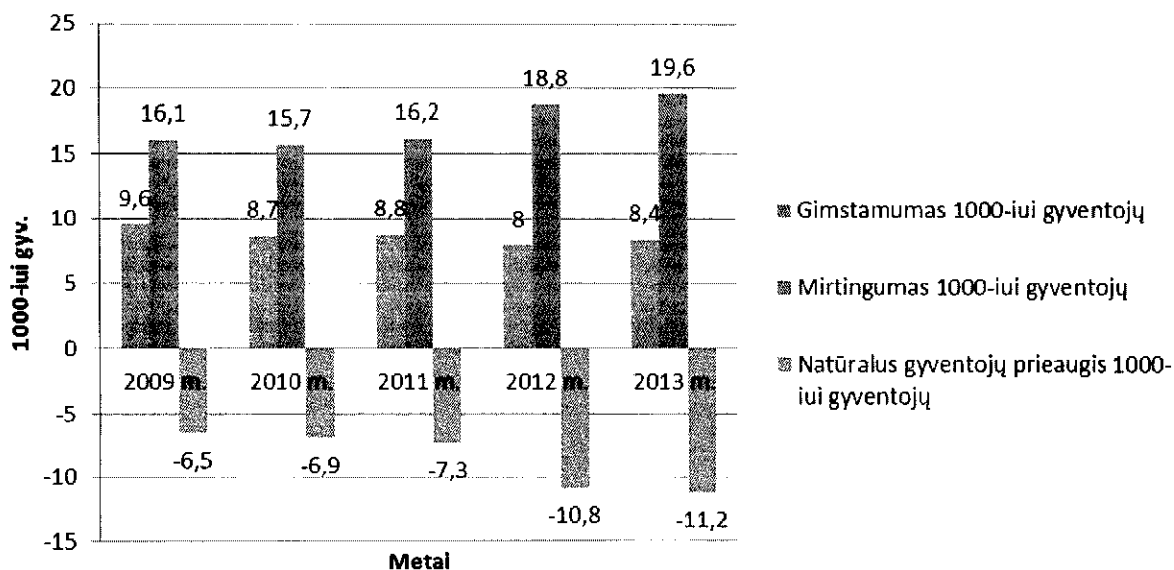
Didžiąją dalį Ukmergės rajono gyventojų sudaro 18-44 m. darbingo amžiaus gyventojai (59 proc.). Gyventojų, kurių amžius yra 65 ir daugiau metų 2013 m., Ukmergės rajone buvo 27,8 proc. (*2 pav.*).

2 pav. Darbingo, pensinio ir 0-15 metų amžiaus gyventojų pasiskirstymas Ukmergės rajone 2009-2013 m. Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras.

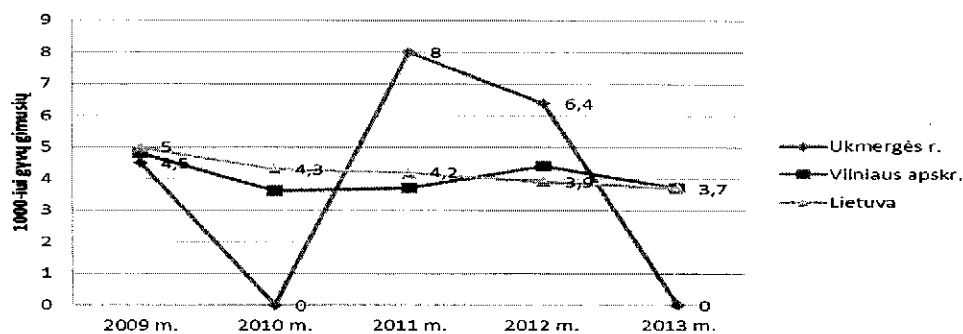
Vienas iš svarbesnių rodiklių – vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė – tikimybinis rodiklis, rodantis, kiek vidutiniškai metų gyvens kiekvienas gimęs arba sulaukęs tam tikro amžiaus žmogus, jeigu visą būsimą tiriamos kartos gyvenimą mirtingumo lygis kiekvienoje gyventojų amžiaus grupėje nekis. Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė 2013 metais Ukmergės rajone buvo 71,8 metai, o Lietuvos vidurkis buvo 74,02 metai.

Gyventojų natūralios kaitos rodikliai Ukmergės rajone kasmet neženkiai kinta. Mirtingumas rajone nuo 2010 metų ėmė didėti, gimstamumo rodiklis kinta nežymiai, o natūralus gyventojų prieaugis vis dar išlieka neigiamas (3 pav.).

3 pav. Natūralios gyventojų kaitos rodikliai Ukmergės rajone 2009-2013 m. Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras.

Vienas svarbiausių asmens sveikatos priežiūros kokybės vertinimo rodiklių – kūdikių iki 1 m. mirtingumas. Per 2013 metus Lietuvoje mirė 110 kūdikių (vaikų iki vienerių metų amžiaus). Kūdikių iki 1 metų amžiaus mirtingumas Ukmergės rajone nuo 2009 metų buvo nepastovus. Didžiausias rodiklis užfiksuotas 2011 m. (8/1000 gyvų gimusiųjų) (4 pav.). 2013 metais Ukmergės rajone nebuvo nė vieno kūdikio mirties atvejo.

4 pav. Kūdikių iki 1 metų mirtingumas 1000 gimusių 2009-2013 m. Ukmergės r., Vilniaus apskr., Lietuvoje. Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras.

Ukmergės rajone 2013 metais mirtingumas 100 000 gyv. buvo 1955,1 atvejis. Daugiausiai gyventojų gyvybių nusineša kraujotakos sistemos ligos ir piktybiniai navikai. Analizuojant mirusiųjų skaičių nuo pagrindinių mirties priežasčių matyti, kad mirusiųjų nuo kraujotakos sistemos ligų skaičius Ukmergės rajone 2013 m. padidėjo beveik 2 kartus, lyginant su šalies rodikliu.

2013 metais Lietuvoje nuo piktybinių navikų mirė 7 872 asmenys, o Ukmergės rajone – 155 gyventojai. Mirtingumas nuo piktybinių navikų Ukmergės rajone yra beveik 2 kartus didesnis, lyginant su Lietuvos ir apskrities rodikliais, ir išlieka vienas didžiausių rodiklių tarp 60 savivaldybių.

Mirčių, sąlygotų išorinių priežasčių, 2013 m. skaičius Ukmergės rajone buvo 137 atvejai 100 000 gyv. 2013 m. mirusiųjų skaičius transporto įvykiuose, lyginant su 2010 m., buvo 1,5 karto mažesnis (2 lentelė).

2 lentelė. Mirusiųjų nuo pagrindinių priežasčių rodikliai Ukmergės r., Vilniaus apskr., Lietuvoje 2006 – 2013 m.

Mirusių dėl:	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.
Mirusiųjų nuo kraujotakos sistemos ligų sk. 100000 gyv.								
Ukmergės r.	1058,7	1048,1	1046,4	961,3	942,5	953,5	1121,5	1201,5
Lietuva	716,6	720,1	703,5	697,5	718,9	716,5	775,5	789,8
Vilniaus apskr.	664,5	669,9	660,1	650,8	649,1	630,6	665,0	676,5
Mirusiųjų nuo piktybinių navikų sk. 100000 gyv.								
Ukmergės r.	332,9	334,2	278,6	299,7	282,3	303,0	327,4	408,4
Lietuva	240,1	245,4	246,2	243,54	246,8	251,6	267,7	266,2
Vilniaus apskr.	235,9	224,9	229,8	222,2	222,7	228,6	229,5	238,5
Mirusiųjų dėl išorinių priežasčių sk. 100000 gyv.								
Ukmergės r.	152,5	247,4	177,7	168,7	177,6	148,0	190,8	137,0
Lietuva	157,2	155,4	142,5	124,8	123,1	115,5	122,5	122,2
Vilniaus apskr.	163,4	161,8	144,4	128,6	129,4	116,9	127,3	120,9
Mirusiųjų transporto įvykiuose sk. 100000 gyv.								
Ukmergės r.	19,3	43,4	28,5	17,8	27,3	11,7	12,9	18,4
Lietuva	26,5	26,0	17,9	13,7	11,3	11,2	13,1	10,7
Vilniaus apskr.	22,6	26,3	17,1	10,5	10,3	10,6	10,9	8,8

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras.

Vienas iš opiausių rodiklių susijusių su gyventojų žalinga sveikatai elgsena ir kultūra – mirtingumas nuo alkoholio sąlygotų priežasčių. Lietuvoje, lyginant mirtingumą nuo narkotikų sąlygotų priežasčių su alkoholio sąlygotomis priežastimis, per 2013 m. alkoholio sąlygotos mirties priežastys nusinešė 1 263 gyvybes, o dėl narkotikų – 105 gyvybes. Standartizuotas mirtingumas nuo alkoholio sąlygotų priežasčių Ukmergės rajone 2013 metais buvo pats didžiausias tarp 60

savivaldybių (7,2 / 10 000 gyv.). Šis rodiklis buvo beveik 2 kartus didesnis nei Lietuvos (3,8/10 000 gyv.)

Socialiniai-ekonominiai pokyčiai veikia daugelį visuomenės gyvenimo sričių, kartu veikdami žmogų bei jį supančią aplinką.

2013 m. Ukmergės rajono socialinės rizikos šeimų apskaitoje užregistruotos 24 naujos šeimos. Pagal gyvenamą vietą naujai užregistruotos šeimos yra pasiskirsčiusios beveik tolygiai: tiek gyvenančios kaime, tiek Ukmergės mieste. Pastebimas mažo amžiaus vaikų, (0-6 metai), augančių socialinės rizikos šeimose, didėjimas. Teigiamas tendencijas rodo tai, kad socialinės rizikos šeimų ir jose augančių vaikų skaičius rajone kasmet mažėja.

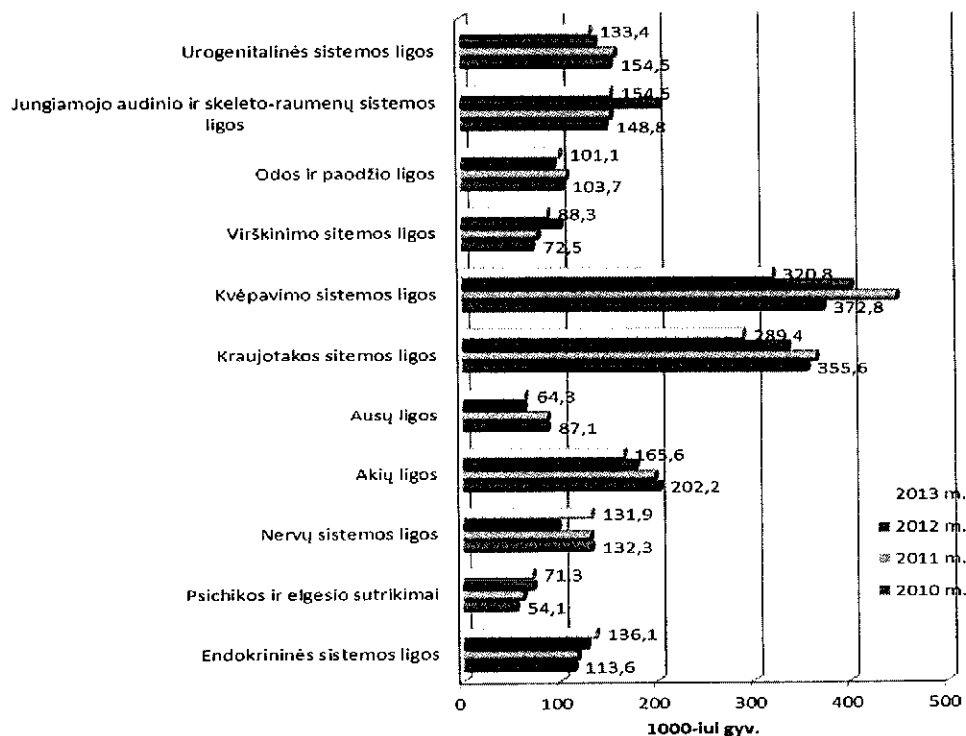
Nedarbas siejamas su ribotomis asmens ir jo šeimos galimybėmis apsirūpinti pirmos būtinybės prekėmis (maistu, drabužiais ir kt.) bei patenkinti kitus būtiniausius poreikius. Dėl finansinės krizės, įtakojusios ekonomikos nuosmukį šalyje, bedarbių rajone, lyginant su ankstesniais metais, žymiai didesnė.

2013 metais Ukmergės rajone buvo registruota 3,3/1000 gyv. bedarbių. Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis Ukmergės rajone 2013 metais buvo 14,5 proc. Lyginant paskutinių kelerių metų laikotarpį, žymių pokyčių nepastebėta.

2. Gyventojų sveikatos būklė

Didžiausias bendras sergamumas (visi ligos atvejai) Ukmergės rajone yra kvėpavimo sistemos ligomis, kraujotakos sistemos ligomis bei akių ligomis (5 pav.). Lyginant kelių metų bendro sergamumo įvairiomis organizmo sistemos ligomis pokyčius matyti, kad Ukmergės rajone sumažėjo sergamumas ausų, akių, kvėpavimo sistemos ligomis. Pastebimas mažėjimas žmonių, sergančių kraujotakos sistemos ligomis, tačiau šis rodiklis vis dar yra beveik 2 kartus didesnis, nei šalies ir apskrities rodikliai.

Nuo 2010 m. iki 2013 m. didėjo sergamumas endokrininės sistemos ligomis bei padaugėjo psichikos ir elgesio sutrikimų. Ukmergės rajone taip pat nuo 2010 metų sumažėjo urogenitalinės sistemos ligų.

5 pav. Bendrojo sergamumo tendencija įvairiomis organizmo sistemos ligomis Ukmergės rajone 2010 - 2013 m. (1000 gyv.) Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras.

Toliau analizuojant tris, daugiausiai rajone užregistruotus, bendro sergamumo ligų atvejus pastebima, kad kai kurie rodikliai Ukmergės rajone yra didesni nei šalies ir apskrities rodikliai.

Kvėpavimo sistemos ligų Ukmergės rajone 1000 gyventojų 2013 m. buvo 320,8 atvejai ir šis rodiklis mažai skyrėsi nuo apskrities ir Lietuvos rodiklio. Taip pat, lyginant kelių metų sergamumo tendencijas, matyti, kad sergančių skaičius kasmet mažėja.

Kraujotakos sistemos ligų atvejų skaičius Ukmergės rajone 1000-iui gyventojų 2013 m. buvo didesnis nei apskrityje. Didžiausias rodiklis sergančių žmonių šiomis ligomis buvo užfiksuotas 2011 m.

Bendras sergamumas akių ligomis Ukmergės rajone 2013 m. buvo 165,6 atvejai 1000-iui gyventojų ir šis rodiklis buvo didesnis nei Lietuvos (152,1 atvejis) ir apskrities. (3 lentelė).

3 lentelė. Bendras sergamumas kai kuriomis ligomis Ukmergės r., Vilniaus apskr. ir Lietuvoje 2007-2013 m.

	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.
kvėpavimo sistemos ligų: 1000-čiui gyventojų							
Lietuva	434,8	381,3	409,7	370,9	427,0	401,5	318,3
Vilniaus apskr.	486,8	403,1	434,4	397,0	458,1	434,6	321,8
Ukmergės r.	511,4	466,9	438,2	378,8	448,0	401,5	320,8
kraujotakos sistemos ligų: 1000-čiui gyventojų							
Lietuva	248,5	265,0	275,0	292,7	304,0	336,4	239,4
Vilniaus apskr.	217,7	227,6	235,7	248,8	260,9	280,5	215,3
Ukmergės r.	318,7	328,6	321,9	355,6	365,2	336,4	289,4
akių ligų: 1000-čiui gyventojų							
Lietuva	138,5	141,0	145,6	155,6	159,2	178,2	152,1
Vilniaus apskr.	153,6	149,5	156,9	171,3	176,3	196,1	160,9
Ukmergės r.	168,6	180,2	184,4	202,2	197,6	178,2	165,6

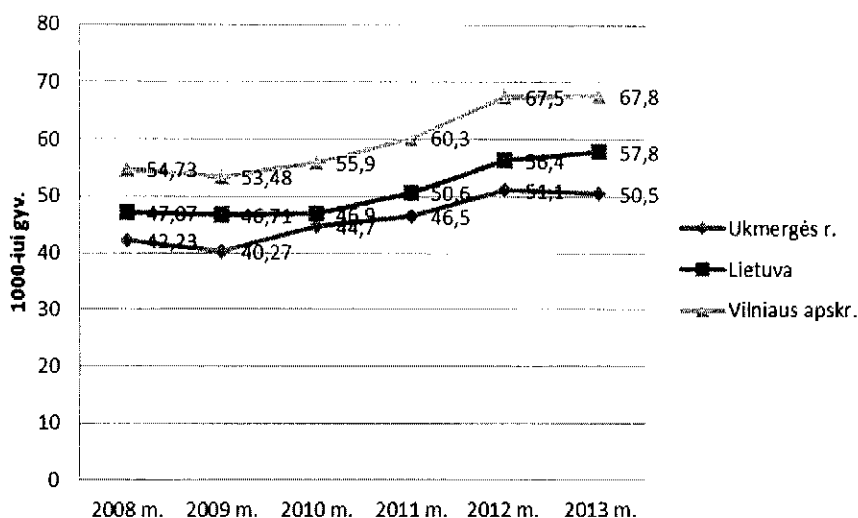
Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras.

2.1. Sergamumas infekcinėmis užkrečiamomis ligomis

Infekcinės ir parazitinės ligos gali būti užkrečiamos (persiduodamos iš vieno sergančio organizmo kitam). Jos skirstomos pagal sukėlėją: gali būti bakterinės, virusinės, grybelinės ir žmogaus parazitų (pirmuonių bei kirmėlių) sukeltos ligos. Be to, infekcinės ligos gali būti vietinės (t.y., pažeisti tik vieną kurį nors organą) arba išplitusios (sisteminės) – pvz.: sepsis.

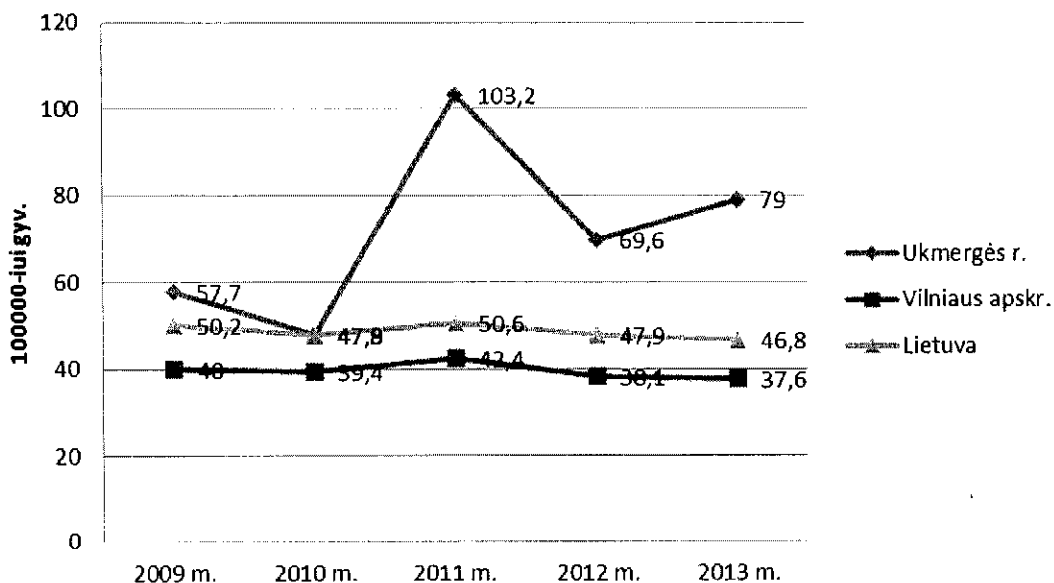
Remiantis HISIC duomenimis, 2008-2013 metais Ukmergės rajone sergančių asmenų infekcinėmis ir parazitinėmis ligomis skaičius buvo mažesnis, lyginant su šalies bei Vilniaus apskrities rodikliu, tačiau matoma tendencija infekcinių parazitinių ligų didėjimui nuo 2009 m. (6 pav.).

Labiausiai sergamumas infekcinėmis ir parazitinėmis ligomis yra paplitęs tarp 0-17 metų amžiaus asmenų (2013 m. 80,8 atvejai 1000 gyv.).

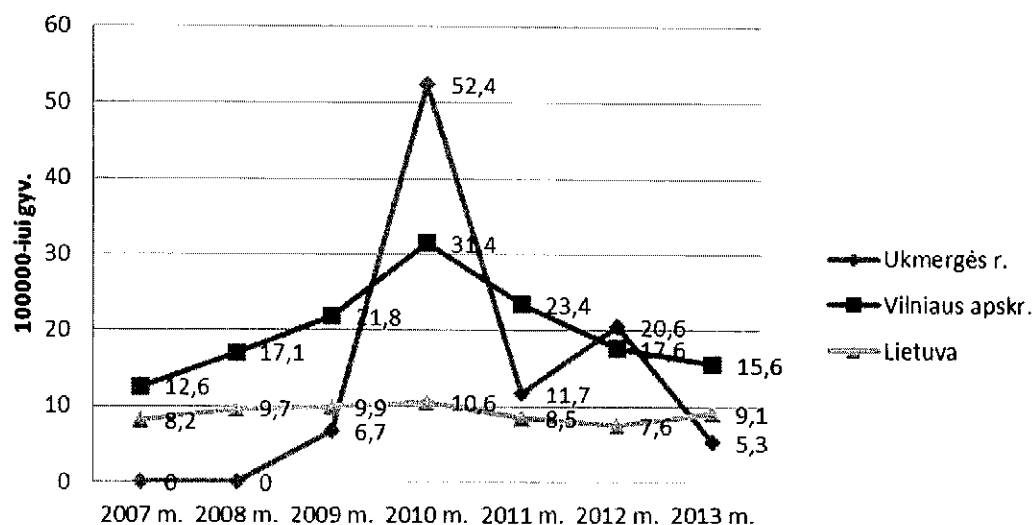
6 pav. Sergančių asmenų infekcinėmis ir parazitinėmis ligomis skaičius 2008-2013 m. Ukmergės r., Vilniaus apskr., Lietuvoje (1000 gyv.). Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras.

119 – tiek žmonių per 2013 metus Lietuvoje diagnozuota dauginio atsparumo tuberkuliozė. Atviros tuberkuliozės problema, ypač tarp asocialių žmonių, tampa vis opesne problema. Sergamumo tuberkulioze (nauji nustatyti ligos atvejai) Ukmergės rajone 2013 metais buvo 79 atvejai 100 000 gyv. Lyginant su nacionaliniu ir apskrities rodikliu, šis rodiklis žymiai didesnis ir vienas iš didžiausių tarp 60 savivaldybių. Sergamumas tuberkulioze 2011 metais rajone išsaugo beveik du kartus (7 pav.). Daugiausiai tuberkulioze sergančių asmenų pasitaiko tarp kaimo gyventojų. Didžiąją dalį sergančių asmenų sudaro vyresni (45-64 metų) amžiaus rajono gyventojai.

7 pav. Sergamumas tuberkulioze Ukmergės r., Vilniaus apskr. ir šalyje 2009-2013 m. Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras.

Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centro duomenimis sergamumas sifiliu Ukmergės rajone nuo 2009 metų didėjo, o 2010 metais, esant šios ligos protrūkiui, užregistruotas didžiausias sifilio sergamumas. 2011 m. sergamumas sifiliu Ukmergės rajone buvo mažesnis nei apskrityje, tačiau didesnis nei šalyje (8 pav.).

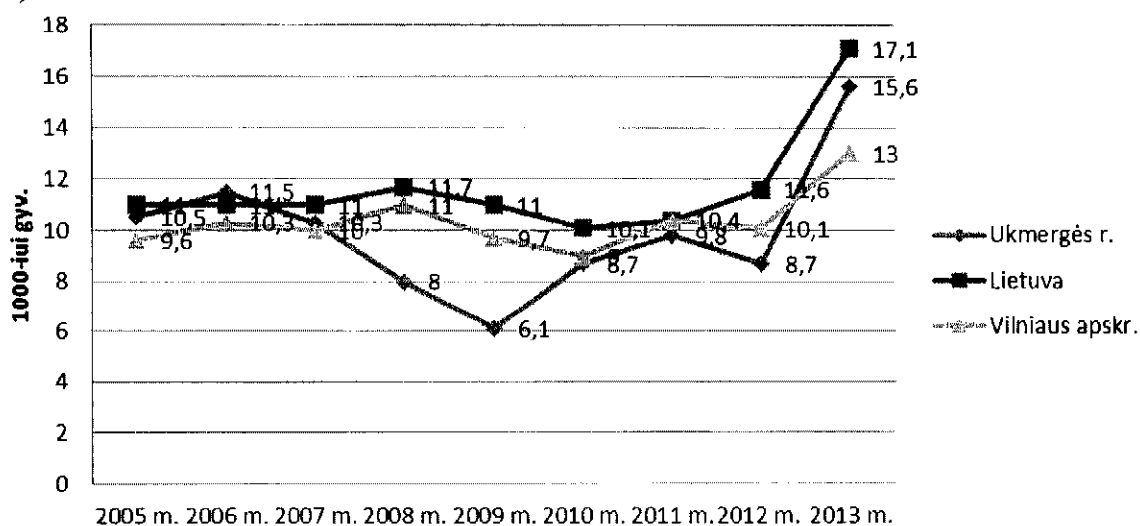
8 pav. Sergamumas sifiliu Ukmergės r., Vilniaus apskr., Lietuvoje 2007 - 2013 m. Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras.

Sergamumo gonorėja rodiklis Ukmergės rajone yra ženkliai mažesnis, lyginant su Lietuvos ir Vilniaus apskrities rodikliais, o 2013 m. sergamumo šia lytiškai plintančia liga buvo užregistruota 5,3 atvejai/100 000 gyv.

2.2. Sergamumas lėtinėmis neinfekcinėmis ligomis

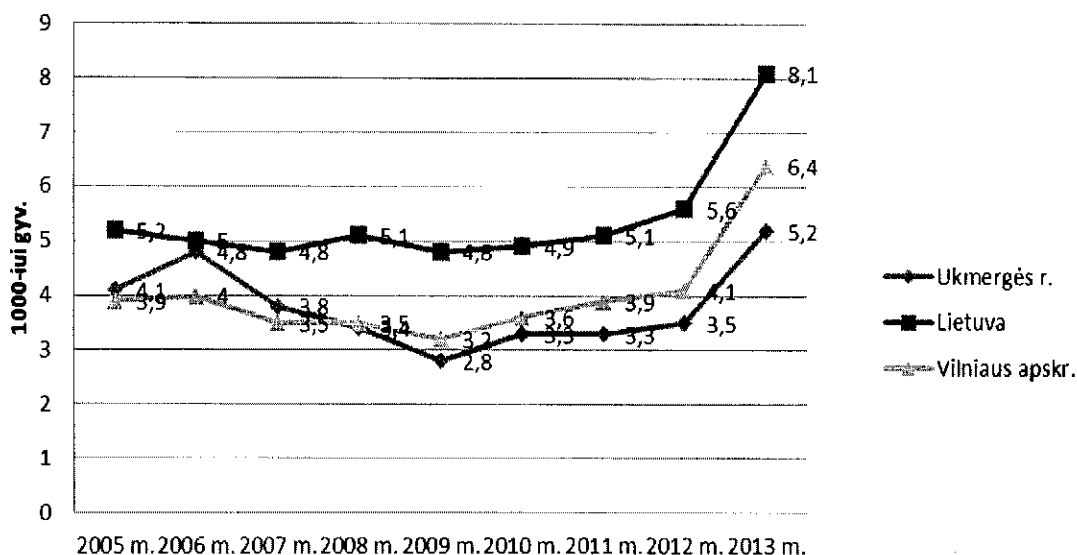
Viena iš opiausių Ukmergės rajono gyventojų sveikatos problemų yra kraujotakos sistemos ligos, tokios kaip hipertenzinės ligos bei išeminės širdies ligos.

Analizuojant Ukmergės rajono sergamumą hipertenzinėmis širdies ligomis matyti, kad rodiklis, lyginant su Lietuvos ir apskrities rodikliu, yra mažesnis ir, lyginant su 2005 m., sumažėjo beveik 2 kartus, tačiau 2010 m. rodiklis pradėjo didėti (2013 m. – 15,6 atvejai 1000 gyventojų) (9 pav.).

9 pav. Sergamumas hipertenzinėmis širdies ligomis 2005 – 2013 m. Ukmergės r., Vilniaus apskr., šalyje (1000 gyv.). Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras.

Naujai užregistruotų susirgimų išemine širdies liga skaičius Ukmergės rajone nėra pastovus. Nuo 2006 m. iki 2009 m. rodiklis mažėjo, o 2010 m. vėl pradėjo didėti. Vertinant šalies ir apskrities rodiklius pastebima, kad jie yra didesni nei Ukmergės rajono (10 pav.).

10 pav. Sergamumas išemine širdies liga 2005 - 2013 m.m. Ukmergės r., Vilniaus apskr., šalyje (1000 gyv.). Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras.

Lietuvoje kasmet vis daugiau žmonių serga akių ligomis. Ne išimtis ir Ukmergės rajono gyventojai. Sergamumas katarakta, lyginant su 2005 m., sumažėjo beveik 2 kartus, 2013 m. rodiklis buvo 7,1 atvejai 1000 gyventojų (4 lentelė). Naujų užregistruotų susirgimų glaukoma 2013 metais buvo beveik 4 kartus mažiau nei 2005 metais. Lyginant su apskrities ir šalies rodikliais, Ukmergės rajono rodiklis didesnis.

4 lentelė. Sergamumas katarakta ir glaukoma Ukmergės r., Vilniaus apskr. ir Lietuvoje 2005 - 2013 m.

Sergamumas katarakta 1000 gyv.									
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ukmergės r.	10,1	6,7	5,2	4,1	5,2	5,7	5,1	5,8	7,1
Lietuva	4,9	5,2	5,2	5,2	5,1	5,2	5,4	6,0	7,1
Vilniaus apskr.	4,1	4,0	3,8	3,7	3,7	3,9	4,3	4,6	5,5
Sergamumas glaukoma 1000 gyv.									
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ukmergės r.	3,9	4,1	3,2	3,6	3,6	0,7	0,8	0,6	0,9
Lietuva	2,7	2,6	2,5	2,5	2,7	0,5	0,5	0,5	0,6
Vilniaus apskr.	2,3	2,2	2,1	2,0	2,2	0,5	0,5	0,5	0,6

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras.

2.3. Psichikos ir elgesio sutrikimai

Psichikos sveikata – tai viena svarbiausių visuomenės sveikatos problemų, nes ją įtakoja daugelis veiksnių: genetiškai nulemti veiksniai, individo asmeninės savybės, socialinė-ekonominė padėtis, išsilavinimas, nedarbas, sukrečiantys gyvenimo įvykiai, alkoholio ir narkotikų vartojimas, santykiai šeimoje, mokykloje, darbe, tėvystės įgūdžių stoka ir kt. Dabar tiek mūsų

šalyje, tiek visame pasaulyje yra įtempta ekonominė situacija, psichinė sveikata tampa ypač trapi net ir mažiau pažeidžiamuose visuomenės sluoksniuose.

Valstybinio psichikos sveikatos centro duomenimis, sergamumo psichikos ligomis Ukmergės rajone 2013 m. užfiksuoti 131,7 atvejai 100 000 gyventojų.

Vertinant sergamumą, nustatytus naujus atvejus priklausomybės ligomis, matyti, kad Ukmergės rajone 2013 m. sergamumas priklausomybės ligomis buvo 42,2 atvejai 100 000 gyventojų, iš jų narkomanija – 2,6 atvejai 100 000 gyventojų. Bendrasis sergamumas priklausomybių ligomis Ukmergės rajone 2013 m. buvo 668,5 atvejai 100 000 gyventojų ir tai yra daugiau nei 2012 metais.

3. Sveikatos priežiūros sistemos raida

Ukmergės rajone 2013 m. aktyvių gydytojų skaičius 10 000 gyventojų buvo 22,9. Odontologų skaičius Ukmergės rajone 2013 m. buvo 5,6 /10 000 gyv. Specialistų su aukštuoju ir aukštesniojo medicinos išsilavinimu (ne gydytojų) skaičius Ukmergės rajone, lyginant kelis pastaruosius metus, neženkiai kito, o 2013 m. jų buvo 89,2 /10 000 gyv.

Bendras lovų skaičius stacionaruose 2013 m. – 235.

Analizuojant apsilankymų pas gydytojus skaičių 2013 m. jų buvo 7,65 (apsilankymų skaičius 1-am gyventojui). Stebint kelių pastarųjų metų rodiklio pokyčius matyti tik nežymus padidėjimas, tačiau šis rodiklis yra mažesnis, lyginant su apskrities ir šalies rodikliais.

Apsilankymų pas odontologą 2013 m. 1 gyventojui teko 0,86 karto. O per 2013 m. greitosios medicininės pagalbos paslaugų suteikta 213,8 /1000 gyv. ir šis rodiklis yra mažesnis nei šalies, bet didesnis nei apskrities.

4. Sveikatai palanki aplinka

Ukmergės rajono savivaldybėje prie centralizuotos vandens tiekimo sistemos prisijungę apie 80 proc. namų ūkių. Toks centralizuotai tiekiamo vandens vartotojų kiekis sudaro sąlygas tinkamai sekti geriamojo vandens kokybę. Savivaldybės kaimiškose vietovėse pagrindiniai geriamojo vandens šaltiniai yra šachtiniai šuliniai. Šachtiniam šulinių vandeniui būdingas didelis nitratų kiekis, kietumas, mikrobiologinis užterštumas. Priemiesčiuose būdingas užterštumas sunkiaisiais metalais. Už šachtinių šulinių kokybę atsakingas pats įrenginio turėtojas. Taip pat jis moka už vandens kokybės tyrimus. Dėl šios priežasties dažnai vandens kokybė lieka neištirta.

Ukmergės rajone 2013 m. buvo atlikti mikrobiologiniai vandens telkinių tyrimai. Buvo ištirti septyni, labiausiai gyventojų lankomi, vandens telkiniai, nustatyti higienos normose leistini mikrobiologiniai parametrai.

Ukmergės rajone 2013 m. buvo atlikti triukšmo matavimai šiose vietose:

Eil. Nr.	Matavimo vietos pavadinimas ir adresas	Matavimo taškų skaičius
1.	Didžiosios Kovos apygardos partizanų parkas, Vidiškių sen., Ukmergės r.	3
2.	Dukstynos kapinės, Dukstynos k., Vidiškių sen., Ukmergės r.	3
3.	VšĮ Ukmergės ligoninė, Vytauto g. 105, Ukmergė	4
4.	Vytauto gatvė, gyv. namų teritorija	6
5.	Ukmergės „Ryto“ specialioji mokykla, Veterinarijos g. 5, Ukmergė	2
6.	Ukmergės vaikų lopšelis – darželis „Saulutė“, Veterinarijos g. 4, Ukmergė	2
7.	Ukmergės Dukstynos pagrindinė mokykla, J.Tumo-Vaižganto 44, Ukmergė	3
8.	Senosios kapinės, Vaižganto g., Ukmergė	3
9.	Ukmergės Jono Basanavičiaus gimnazija, J. Basanavičiaus g. 10, Ukmergė	3

10.	Ukmergės Antano Smetonos gimnazija, J.Basanavičiaus g. 7, Ukmergė	3
11.	Ukmergės vaikų lopšelis – darželis „Žiogelis“, Bažnyčios g. 5, Ukmergė	2
12.	Ukmergės Senamiesčio pagrindinė mokykla, Sodų g. 7, Ukmergė	3
13.	Ukmergės vaikų lopšelis – darželis „Nykštukas“, P. Cvirkos g. 21, Ukmergė	2
14.	Ukmergės mokykla - darželis „Varpelis“ Stoties g. 8, Ukmergė	2
15.	Žiedo gatvė, gyv. namų teritorija	6
16.	Miškų gatvė šalia parduotuvės „IKI Ukmergė“	3
17.	Ukmergės „Šilo“ pagrindinė mokykla, Miškų g. 45, Ukmergė	3
18.	Jaunimo gatvė, gyv. namų teritorija	8
19.	Ukmergės vaikų lopšelis – darželis „Eglutė“, Antakalnio g. 49A, Ukmergė	2
20.	Vilniaus gatvė, gyv. namų teritorija	4
21.	Ukmergės vaikų lopšelis – darželis „Buratinas“, Linų g. 3, Ukmergė	3
22.	Ukmergės Užupio pagrindinė mokykla, Linų g. 4, Ukmergė	4
23.	Ukmergės vaikų globos namai, Vilniaus g. 87, Ukmergė	3
24.	Ukmergės vaikų lopšelis – darželis „Šilėlis“, Pivonijos g. 7, Ukmergė	2
25.	Ukmergės Pašilės pagrindinė mokykla, Pašilės g. 19, Ukmergė	3
26.	Pašilės kapinės, Pašilės g., Ukmergė	3
27.	Žuvintės kraštovaizdžio draustinio Sukinių piliakalnis, Pabaisko sen. Ukmergės r.	3
	Iš viso:	88

II. SAVIVALDYBEI BŪDINGA DALIS

5. Valstybinių prevencinių programų vykdymas Ukmergės rajone

Ukmergės rajono savivaldybėje valstybės lėšomis įgyvendinamos 6 prevencinės programos. Keturiios patikros programos skirtos vėžio prevencijai (gimdos kaklelio ir krūties vėžio (moterims), priešinės liaukos (vyrams), storosios žarnos (moterims ir vyrams). Šių programų tikslas – anksti diagnozuoti ir gydyti onkologines ligas ir mažinti mirčių skaičių.

Taip pat savivaldybėje įgyvendinama valstybinė „Asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių programa“ bei „Vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programa“. Šių programų tikslas – mažinti gyventojų sergamumą įgyvendinant ankstyvosios profilaktikos priemones.

Gimdos kaklelio vėžio prevencinė programa

Gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių programa, pradėta įgyvendinti 2004 metais, skirta moterų nuo 25 iki 60 metų amžiaus gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencijai. Programos metu siekiama nustatyti tam tikrų organų ikinavikinius pokyčius ir kliniškai dar nepasireiškiančius navikus. Juos nustatčius ir pašalinus užkertamas kelias vėžiui atsirasti bei vystytis.

Informavimo dėl gimdos kaklelio piktybinių navikų profilaktikos paslaugą teikia pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros įstaigose dirbantis šeimos gydytojas arba pirminės asmens sveikatos priežiūros komandos narys – gydytojas akušeris-ginekologas. Gimdos kaklelio citologinio tepinėlio paėmimo ir rezultatų įvertinimo paslaugą teikia šeimos gydytojas arba pirminės asmens sveikatos priežiūros komandos narys – gydytojas akušeris-ginekologas. Valstybės lėšomis, nenustačius patologijos, šie tyrimai atliekami vieną kartą kas trejus metus.

5 lentelė. Gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinės programos vykdymas 2006 – 2013 m.

	Programoje galinčių dalyvauti moterų skaičius	Informuotų moterų skaičius	Informuotų moterų proc.	Citologinio tepinėlio paėmimo paslaugos suteikimo skaičius	Citologinio tepinėlio paėmimo paslaugos įvykdymo proc.
2006 m.	9433	880	9,33	1010	10,71
2007 m.	9433	907	9,62	851	9,02
2008 m.	10598	1639	15,47	1490	14,06
2009 m.	10514	1287	12,24	1353	12,87
2010 m.	10514	947	9,00	923	8,78
2011 m.	10024	1298	12,95	1132	11,29
2012 m.	8818	1708	19,37	1370	15,54
2013 m.	8818	1604	18,2	1240	14,1

Šaltinis: Vilniaus TLK, 2013 m.

Krūties vėžio prevencinė programa

Atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio programa (įgyvendinama nuo 2005 metų) skirta moterų nuo 50 iki 69 metų amžiaus krūties piktybinių navikų prevencijai. Laiku pastebėjus ligą jai galima užkirsti kelią, nes daugiau kaip 95 proc. moterų, sergančių pirmos stadijos krūties vėžiu, visiškai išgydomos. Remiantis įvairių šalių duomenimis, (Suomijoje, Švedijoje, Kanadoje, JAV ir kt.) įdiegus prevencinę programą mirtingumas nuo krūties vėžio per 5 m. sumažėjo apie 30 proc.

Informavimo dėl krūties piktybinių navikų profilaktikos ir nukreipimo atlikti mamografiją paslaugas teikia pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros įstaigos, o mamogramų atlikimo ir įvertinimo paslaugas teikia įstaigos, turinčios mamografijos aparatus, į kurias siunčia šeimos gydytojas. Valstybės lėšomis, mamografijos tyrimai atliekami vieną kartą kas dvejus metus. Mamografijos tyrimo paslaugas nuo 2009 metų teikia ir VŠĮ Ukmergės ligoninė.

6 lentelė. Atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio informavimo paslaugos vykdymas 2006 – 2013 m.

	Programoje galinčių dalyvauti moterų skaičius	Informuotų moterų skaičius	Informuotų moterų proc.
2006 m.	5948	177	2,98
2007 m.	5923	250	4,22
2008 m.	5884	190	3,23
2009 m.	5916	653	11,04
2010 m.	5916	523	8,85
2011 m.	5893	613	10,4
2012 m.	5671	1098	19,36
2013 m.	5671	1078	19,0

Šaltinis: Vilniaus TLK, 2013 m.

Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos programa

Valstybinė priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos programa pradėta įgyvendinti 2006 metais ir skirta vyrų nuo 50 iki 75 metų amžiaus ir vyrų nuo 45 metų, kurių tėvai ar broliai yra sirgę prostatos vėžiu, susirgimų prevencijai. Valstybės lėšomis priešinės liaukos

tyrimai atliekami ne dažniau kaip kartą per dvejus metus.

Informavimo apie priešinės liaukos vėžio ankstyvąją diagnostiką ir PSA nustatymo paslaugas teikia pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigose dirbantys šeimos gydytojai. Urologo konsultacijos ir priešinės liaukos biopsijos paslaugą teikia asmens sveikatos priežiūros įstaigos, teikiančios ambulatorines urologijos paslaugas. Pastarosios paslaugos teikiamos ir VŠĮ Ukmergės ligoninė.

Ukmergės rajono savivaldybės pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigos (toliau – PASPI) valstybinę priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos programą įgyvendina ženkliai geriau, nei kitas valstybines vėžio prevencines programas. Kasmet joje dalyvauja ne mažiau kaip penktadalis tikslinės grupės vyrų.

7 lentelė. Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos informavimo paslaugos įvykdymas 2006 – 2013 m.

	Programoje galinčių dalyvauti 50-75m. vyrų skaičius	Informuotų vyrų skaičius	Informuotų vyrų proc.
2006 m.	5581	1000	17,92
2007 m.	5550	1217	21,93
2008 m.	5542	1368	24,68
2009 m.	5605	1195	21,32
2010 m.	5605	1203	21,46
2011 m.	5763	957	16,61
2012 m.	5309	1193	22,4
2013 m.	5309	1323	24,9

Šaltinis: Vilniaus TLK, 2013 m.

Širdies ir kraujagyslių ligų prevencijos programa

Valstybinė asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių programa pradėta įgyvendinti 2006 metais. Programa skirta vyrų nuo 40 iki 55 metų ir moterų nuo 50 iki 65 metų širdies ir kraujagyslių ligų prevencijai.

Programos metu įgyvendinamos dvi priemonės. Informavimo apie didelę širdies ir kraujagyslių ligų tikimybę, šios tikimybės įvertinimo, pirminės prevencijos priemonių plano sudarymo ar siuntimo išsamiai įvertinti širdies ir kraujagyslių ligų tikimybę paslauga bei išsamaus širdies ir kraujagyslių ligų tikimybės įvertinimo paslauga; sergančiųjų cukriniu diabetu ar metaboliniu sindromu širdies ir kraujagyslių ligų tikimybės išsamaus įvertinimo paslauga. Pirmoji paslauga teikiama PASPI, o antroji – specializuotose širdies ir kraujagyslių ligų prevencijos padaliniuose (Vilniaus universiteto ligoninėje „Santariškių klinika“; Kauno medicinos universiteto klinikose ir kt.). Pastarųjų paslaugų Ukmergės ligoninė neteikia.

Ukmergės rajono savivaldybės PASPI valstybinės širdies ir kraujagyslių ligų apimtis nėra didelės. Kasmet joje dalyvauja mažiau nei dešimtadalis Programos tikslinės grupės pacientų. Minėtoje programoje dalyvauja trys savivaldybės PASPI, iš jų aktyviausiai – VŠĮ Ukmergės PSC.

8 lentelė. Širdies ir kraujagyslių ligų prevencinės programos informavimo paslaugos įvykdymas 2006 – 2013 m.

	Programoje galinčių dalyvauti skaičius	Informuotų žmonių skaičius	Informuotų žmonių proc.
2006 m.	8875	4	0,05
2007 m.	8587	372	4,33
2008 m.	8902	671	7,54
2009 m.	9005	562	6,24
2010 m.	9005	623	6,92
2011 m.	9567	579	6,05
2012 m.	8322	1534	18,43
2013 m.	8322	1431	17,2

Šaltinis: Vilniaus TLK, 2013 m.

Storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programa

Storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programa skirta 50-74 metų amžiaus asmenims storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos prevencijai.

Storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programos tikslas – kuo anksčiau nustatyti storosios žarnos vėžį. Todėl kas 2 metus reguliariai turėtų būti tikrinami asmenys, sulaukę 50–74 metų amžiaus, atliekant slapto kraujavimo testą, pagal kurį galima numatyti ankstyvosios stadijos storosios žarnos vėžį. Tai leistų efektyviai gydyti šią ligą ir pasiekti, kad pacientas visiškai pasveiktų.

Gydytojo specialisto konsultacija su kolonoskopija ir, esant reikalui, biopsijos paėmimo paslaugas teikia ir VŠĮ Ukmergės ligoninė.

9 lentelė. Storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programos informavimo paslaugos įvykdymas 2006 – 2013 m.

	Programoje galinčių dalyvauti asmenų (50- 74 metų) skaičius	Informuotų žmonių skaičius	Informuotų žmonių proc.
2009 m.	13016	363	2,79
2010 m.	13016	1206	9,27
2011 m.	12936	774	5,98
2012 m.	12466	1490	11,95
2013 m.	12466	1522	12,2

Šaltinis: Vilniaus TLK, 2013 m.

Vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programa

Vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programa patvirtinta 2005 m. rugsėjo 16 d. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu Nr. V-713. Svarbiausias jos tikslas – užtikrinti, kad auganti karta turėtų kuo sveikesnius dantis. Švedijos mokslininkai nustatė, kad vaikams laiku padengus dantis silantais, net praėjus 8 metams, dantų ėduonies atsiradimo galimybė sumažėja 80–90 proc. Programa skirta vaikų nuo 6 iki 14 metų nuolatinių krūminių dantų kramtomųjų paviršių ėduonies prevencijai.

Nuolatinių krūminių dantų dengimą silantais teikia asmens sveikatos priežiūros įstaigos, sudariusios sutartis su teritorinėmis ligonių kasomis dėl odontologijos pagalbos paslaugų

teikimo arba dėl vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis paslaugų teikimo ir apmokėjimo. Dantų dengimą silantais atlieka gydytojai odontologai su padėjėjais arba burnos higienos specialistai. Jei silantas iškrinta, krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis procedūra kartojama.

10 lentelė. Vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programos įvykdymas 2009 – 2013 m.

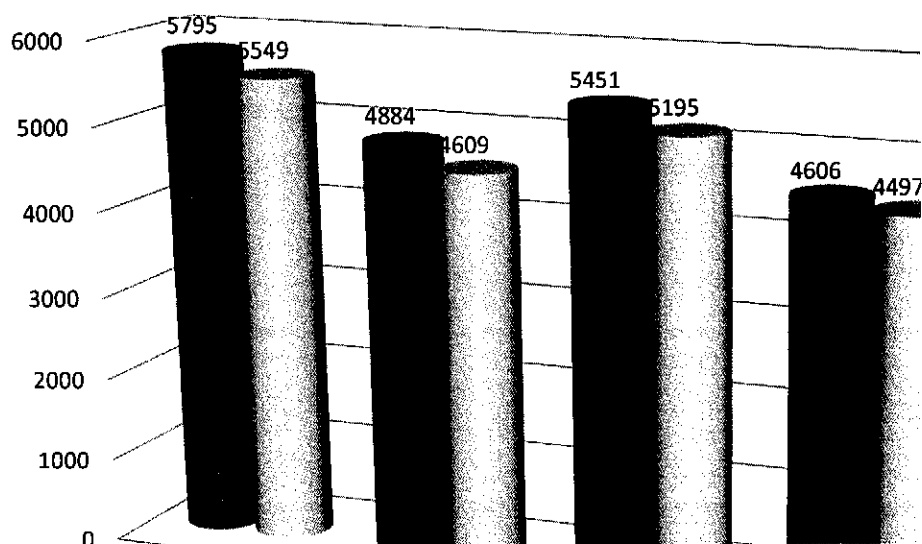
	Programoje galinčių dalyvauti asmenų (6- 14 metų) skaičius	Vaikai, kuriems suteiktos paslaugos	Vaikai, kuriems suteiktos paslaugos, proc.
2009 m.	4016	331	8,24
2010 m.	4165	275	6,60
2011 m.	3562	507	14,23
2012 m.	2909	182	6,26
2013 m.	2909	227	7,8

Šaltinis: Vilniaus TLK, 2013 m.

6. Mokinių profilaktiniai sveikatos patikrinimai

Pasaulinė sveikatos organizacija sveikatą apibūdina kaip fizinę, dvasinę ir socialinę gerovę, o ne vien tik ligų ar negalavimų nebuvimą. Didžiausią įtaką sveikatai turi gyvensena ir elgsena (50 proc.), genetika (20 proc.), aplinka (20 proc.), o sveikatos priežiūra (10 proc.), todėl profilaktiniai kasmetiniai mokinių sveikatos patikrinimai yra labai svarbūs, siekiant išsiaiškinti mokinių sveikatos būklę, jų fizinį aktyvumą ir užkirsti kelią plintančioms ligoms.

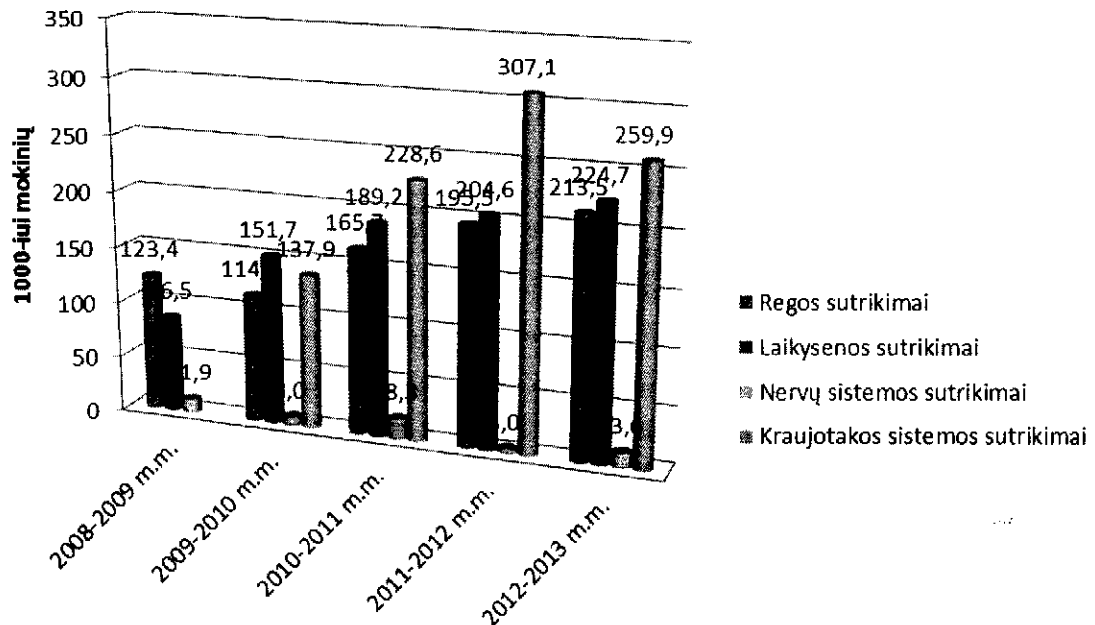
Pagal mokyklų visuomenės sveikatos priežiūros specialistų pateiktus duomenis 2012 -2013 mokslo metais Ukmergės rajono mokyklose iš viso mokėsi 4329 mokiniai, iš jų 279 pirmoje klasėje. Iš viso sveikatą pasitikrino 4177 mokiniai (97 proc. visų mokinių) (11 pav).

11 pav. Ukmergės rajono sveikatą pasitikrinusių ir bendro mokinių skaičiaus pasiskirstymas 2008-2013 m.m.

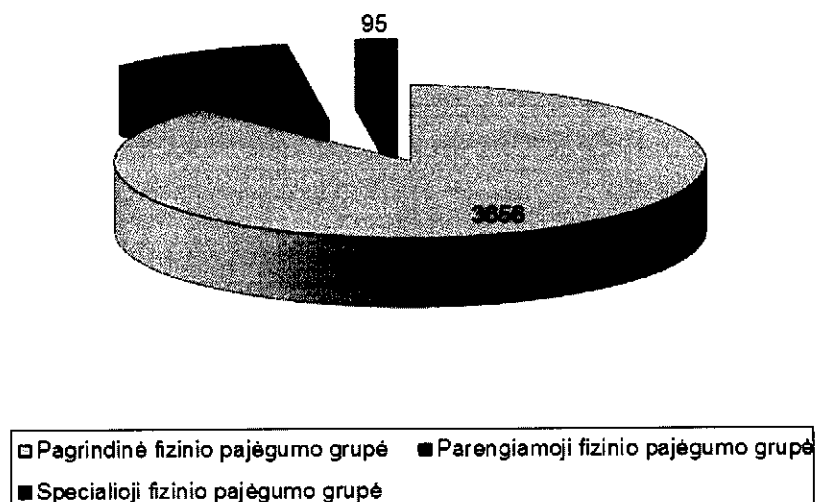
Mokinių sergamumas

Iš pasitikrinusių sveikatą mokinių 2012-2013 mokslo metais regos sutrikimus turi 213,5 atvejai 1000 mokinių, nervų sistemos sutrikimus 13,6 atvejai 1000 mokinių, kraujotakos sistemos sutrikimus 259,6 atvejai 1000 mokinių. Laikysenos sistemos sutrikimai pasireiškė 224,7 atvejais 1000 mokinių, iš kurių 23,8 atvejai yra skoliozės (12 pav.).

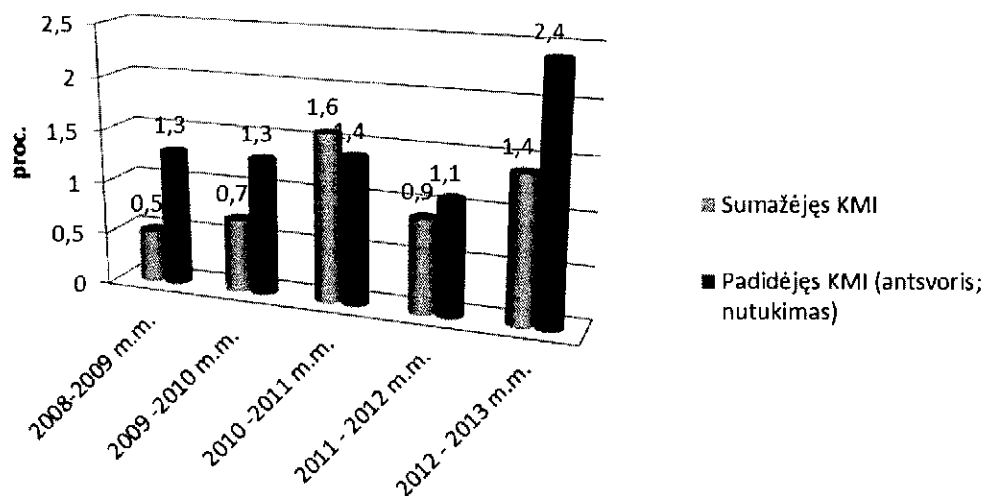
12 pav. Ukmergės rajono bendrojo lavinimo mokyklų mokinių sveikatos būklė 2008-2013 metais.

Siekiant išsiaiškinti mokinių fizinį pajėgumą ir aktyvumą yra skiriamos trys fizinio parengimo ugdymo grupės: pagrindinė – šiai grupei priklausantys vaikai yra visiškai sveiki, parengiamoji – moksleiviai turintys nedidelių sveikatos sutrikimų ar neseniai persirgę kokia nors liga, specialioji – mankštinasi pagal specialią kūno kultūros programą. Pagrindinę fizinio pajėgumo grupę iš pasitikrinusių mokinių turi (88 proc.), parengiamąją (10 proc.), o specialiąją (2 proc.) 13 pav.

13 pav. Vaikų pasiskirstymas 2011-2013 mokslo metais pagal fizinio pajėgumo grupes, absoliutus skaičius.

Padidėjęs kūno masės indeksas yra viena iš labiausiai plintančių problemų mokyklinio amžiaus vaikų tarpe. Ukmergės rajone patikrintų mokinių tarpe padidėjęs kūno masės indeksas nustatytas 2,4 procentam patikrintų mokinių. Tai pat ne mažesnė problema yra ir sumažėjęs kūno masės indeksas, kuris gali būti susijęs su vis labiau jaunimo tarpe plintančiais psichologiniais sveikatos sutrikimais, tokiais kaip bulimija ar anoreksija. Sumažėjęs kūno masės indeksas mokinių tarpe buvo beveik 1,4 procentam mokinių. KMI pokyčių mokinių tarpe pasiskirstymas per pastaruosius metus pavaizduotas 14 paveikslėlyje.

14 pav. Mokinių, kurie turi padidėjusi KMI ir sumažėjusi KMI pasiskirstymas 2008-2013 m. m. (proc.).

Rekomendacijos ir pastebėjimai

1. Būtina gerinti mokyklinio amžiaus vaikų profilaktinių apžiūrų kokybę bei griežtinti mokinių profilaktinių sveikatos patikrinimų tvarką.
2. Siekti sukurti sveikatinančią aplinką Ukmergės rajono savivaldybės vaikų ugdymo įstaigose bei stiprinti visuomenės sveikatos priežiūrą.
3. Didinti specialistų, dirbančių su vaikais, kompetenciją sveikatos stiprinimo klausimais.
4. Skatinti mokinių sveiką gyvenseną, mitybą bei didinti jų fizinį aktyvumą, siekiant sumažinti moksleivių sergamumą.
5. Inicijuoti, rengti ir teikti metodines rekomendacijas, ruošiant įvairias sveikatinančias programas vaikų ugdymo įstaigose.
6. Vykdyti visuomenės švietimą sveikos gyvensenos klausimais ir daugiau dėmesio skirti sveikos gyvensenos ugdymui, formavimui, įtraukiant kuo daugiau gyventojų į aktyvią veiklą.
7. Organizuoti, vykdyti bei tęsti sveikatos stiprinimo veiklas, apimančias fizinį aktyvumą, sveiką mitybą, žalingus įpročius.
8. Valstybės prevencinės programos Savivaldybėje vis dar įgyvendinamos nepakankamai efektyviai. Įgyvendinant valstybines prevencines programas bei formuojant asmens sveikos elgsenos įpročius itin svarbus šeimos gydytojų, kitų sveikatos sektoriaus darbuotojų, visuomeninių organizacijų dalyvavimas.
9. Siekti sumažinti akivaizdžius sveikatos netolygumus tarp miesto ir kaimo gyventojų bei skirtingų socialinių sluoksnių. Siekti padaryti kuo labiau prieinamas asmens sveikatos ir visuomenės sveikatos paslaugas socialinės rizikos šeimoms.

